

УДК 7.071.2(477.44) «185/190» (092)

ХОРОВА ШКОЛА ДЖАВІДА КУДУСОВА У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ВИЗНАЧАЛЬНИХ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ МУЗИКАНТІВ-ПЕДАГОГІВ

Тетяна Володимирівна Мартинюк,
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,
м. Переяслав-Хмельницький, Україна

Анотація

У статті висвітлюється педагогічна парадигма хорової школи Джавіда Кудусова у контексті компетентнісного підходу у сучасній музичній освіті. Розкривається художня естетика диригента у її нерозривних зв'язках з традиціями національної музичної культури і в проекції на формування професійно-значущих рис особистості студентів мистецьких спеціальностей. Розвиток музично-виконавської культури майбутнього керівника хорового колективу осмислюється як інтегрована багатоскладова якість, що визначає змістовну наповненість диригентської педагогіки Д. Кудусова. Окреслюється вплив етнорегіональних історичних та соціокультурних чинників на визначення змісту особистісно-зорієнтованої системи навчання.

Ключові слова: *хорова школа, художній світогляд, виконавський стиль, музична інтерпретація, професійні компетенції.*

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки.

Духовний розвиток сучасного суспільства позначений суттєвими змінами, які віддзеркалюють політичні та соціальні тенденції буття різних країн. Визначальною ри-

сою функціонування культури на перетині ХХ–ХХІ століть стає пріоритет людської особистості та загальнолюдських цінностей. Самобутнім явищем у розмаїтій палітрі національних культур постає музичне мистецтво кримсько-татарського народу. Наукове вивчення його унікальної художньої спадщини, створеної впродовж багатьох століть набуває особливої значущості для розробки методологічних засад компетентнісного підходу в сучасній мистецькій освіті.

Вивчення інонаціонального досвіду щодо розбудови системи вищої музичної освіти становить велику цінність для української диригентсько-хорової школи, яка на початку ХХІ століття перебуває в стані пошуку новітньої педагогічної парадигми. Для розробки теоретичних засад компетентнісного підходу в мистецькій освіті важливим, на наш погляд, є виявлення не тільки спільних рис, тенденцій, а й етнорегіональних відмінностей, які обумовлені низкою історичних, соціальних, культурних та інших чинників. Міжкультурний діалог дозволяє окреслити найважливіші пріоритети в галузі музичної освіти, внести уточнення і доповнення до професіограми музиканта-педагога, оновити зміст навчальних дисциплін у відповідності до сучасних вимог соціуму щодо професійної компетентності фахівців.

У яскравому сузір'ї діячів національної музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ століть виняткова роль належить Джавіду Абдураїмовичу Кудусову. Подвижницька багатолітня праця цього визначного хорового диригента і педагога увінчалася створенням однієї із провідних музично-виконавських хорових шкіл на теренах кримсько-татарської культури. Музично-виконавська хорова естетика і педагогічні погляди цієї непересічної особистості позначені самобутніми рисами і мають своїм підґрунтям осмислення національних мистецьких і освітніх традицій. Цей унікальний досвід становить вели-

ку цінність для розробки нових особистісно-зорієнтованих концепцій в галузі музичної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомим надбанням педагогічної та музикознавчої науки стала ґрунтовна праця «Джавид Кудусов. Матеріали. Статті. Воспоминания» [2]. В цій книзі розкривається вплив родинного середовища та національних мистецьких і освітніх традицій на формування світогляду і яскравого музичного обдарування хорового диригента; висвітлюються основні етапи музично-виконавської та педагогічної діяльності митця; окреслюються визначальні риси створеної ним хорової школи як самобутнього явища в сучасному культурному та освітньому просторі. Життєпис Джавіда Кудусова, здійснений на широкому історичному тлі життя суспільства набуває значення цінного джерела для усвідомлення духовної сутності подвижницької праці, творчих здобутків та новацій диригента і педагога на теренах національного хорового мистецтва і педагогіки.

Метою цієї наукової розвідки є розкриття феномену хорової школи Джавіда Кудусова у контексті формування професійно-значущих компетентностей майбутніх музикантів-педагогів.

Завдання статті: окреслити витоки і джерела становлення художнього світогляду диригента і педагога, висвітлити основні риси його музично-виконавської хорової естетики, здійснити аналіз хорової школи диригента як теоретичного підґрунтя компетентнісного підходу в сучасній музичній освіті.

Виклад основного матеріалу. Хорова школа Джавіда Кудусова – це науково-обґрунтована система виховання диригентів, яка має своїм методологічним підґрунтям національні та європейські традиції музично-виконавської культури, вирізняється своєю художньою естетикою, педагогічними принципами та комплексом методико-технологічних прийомів. Найважливішим вектором функціо-

нування цієї школи є глибоке осягнення і розкриття образної сфери та особливостей музичної драматургії творів у процесі виконавського втілення.

До основних ознак функціонування цієї музично-виконавської школи відносимо наявність лідера – видатного диригента і педагога Д. А. Кудусова та великої плеяди учнів і послідовників, яких вирізняє спільність художніх принципів в галузі музичного виконавства та освіти; спорідненість методичних засад щодо формування музичного світогляду та всього комплексу професійних компетентностей студентів в системі диригентської педагогіки; становлення самобутнього виконавського стилю, що має своїм підґрунтям довершені звукові еталони в музичному мистецтві, національні та європейські музичні традиції; виявлення новаторських рис виконавської інтерпретації музичних композицій та запровадження новітніх ідей в мистецький освітній простір.

Сутність диригентської педагогіки Джавіда Кудусова розкриває його теза про те, що хорівий клас університету є тією основною лабораторією в якій відбувається становлення художнього світогляду, музично-виконавської майстерності і мистецької індивідуальності майбутніх хорових диригентів та музичних педагогів. Музично-виконавська культура диригента віддзеркалює систему моральних, естетичних, світоглядних якостей взаємодії особистості з оточуючим світом. Саме тому розкриття феномену інтерпретації і відповідно формування музично-виконавської культури студентів є важливим спрямуванням мистецтвознавства і музичної педагогіки.

Надзвичайно плідна музично-виконавська та педагогічна діяльність Джавіда Кудусова мала виняткове значення для розвитку вищої культурологічної та мистецької освіти в Республіці Татарстан. В диригентській діяльності Джавіда Кудусова виразно простежується тенденція до створення не схожих одна на одну виконавських інтер-

претацій того чи іншого твору. Мистецтво хору Інституту культури вирізнялося глибоким проникненням у сутність художніх образів виконуваних творів, високою культурою звуку, виявленням різноманітних тембральних відтінків голосів, інтонаційною чистотою, ансамблевою узгодженістю всіх компонентів хорового співу, тонкою динамічною градацією, осмисленим відтворенням літературно-поетичної основи творів.

Багатолітня праця Джавіда Кудусова зі студентською хоровою капелюю виявляє спрямованість на розвиток визначальних професійних компетентностей студентів. До найважливіших із них відносимо такі як: розширення світоглядних уявлень студентів щодо еволюції хорової творчості національних хорових шкіл; формування культури виконавського втілення хорової музики різних художніх напрямків; створення такої звукової палітри, яка виявляє жанрові та стильові ознаки творів; становлення особистості майбутнього хорового диригента внаслідок набуття студентом творчого досвіду щодо управління художнім колективом.

Вагомим надбанням сучасної музично-педагогічної освіти стала багатогранна творча праця професора Джавіда Кудусова в Кримському державному інженерно-педагогічному університеті. Важливим пріоритетом функціонування хорової школи Джавіда Кудусова була надзвичайно плідна робота науково-творчої лабораторії кафедри народно-пісенного мистецтва «Музично-обрядовий фольклор Півдня України». Як осередок інтелектуальної і мистецької еліти університету лабораторія стала важливим джерелом формування світогляду і музично-виконавської майстерності студентів. Особливу цінність для розробки методологічних засад компетентнісного підходу в царині музичної освіти становить наукове вивчення мистецької спадщини минулого і сучасності – в полікультурному просторі регіону; наукова реконструкція традиційного му-

зично-обрядового фольклору; виявлення жанрових і стильових ознак автентичної музичної творчості різних народів крізь призму виконавського втілення; осмислення звукових співацьких еталонів, які склалися в соціумі та узагальнення інноваційного досвіду художніх колективів і визначних персоналій музичного мистецтва.

Формування музично-виконавської культури майбутнього керівника хорового колективу осмислюється нами як інтегрована багатоскладова якість, яка визначає змістовну наповненість сучасної диригентської освіти. Хорову школу Джавіда Кадусова вирізняє системний підхід щодо розвитку світоглядних уявлень студентів у галузі виконавської інтерпретації музичних композицій. Такими рисами позначена співпраця диригента зі студентською хоровою капелюю університету. Для опрацювання обираються ті зразки хорової музики, які набули значення високих художніх еталонів, під якими розуміємо довершене розкриття суспільно вагомих гуманістичних ідей за допомогою усього розмаїття музично-виражальних засобів.

Вагомий культуротворчий вплив на студентів справила виконавська інтерпретація кантати Сергія Танеева «Іоанн Дамаскін», літературним першоджерелом для якої стали уривки з однойменної поеми Олексія Толстого. За своїми жанровими ознаками та глибиною розкриття художньої ідеї ця кантата лірико-філософського складу не мала аналогів в історії національної музичної культури. У С. Танеева в хорах, кантатах узагальненість надособистого висловлювання домінує над індивідуальним. У свій час академік Б. Асаф'єв висловив думку про те, що: «низка творів Танеева стоїть на грані інтелектуального становлення музики як філософії [1, с. 59–60]».

Інтерпретація цього масштабного твору сприяла формуванню визначальних професійних компетентностей студентів, таких як: осмислення змістовної наповненості літературного першоджерела кантати як унікального при-

кладу церковного тексту в поетичному викладі; осягнення і відтворення виконавськими засобами цілісної музичної драматургії та її окремих складових; звукове втілення принципів лінійності, яке притаманне музичній мові; виявлення динамічного балансу в гармонічній тканині окремих розділів; досягнення ансамблевої узгодженості хорового та інструментального компонентів композиції; створення такої тембрової палітри звучання, яка віддзеркалює жанрові і стильові ознаки твору.

Розширенню загальнокультурного світогляду студентів сприяли наукові семінари, які проводив професор Джавід Кудусов стосовно інтонаційно-стильового аналізу хорової музики Сергія Танєєва. Висловлювалася думка про те, що стиль С. Танєєва став джерелом нового напрямку в мистецтві, який отримав назву неокласицизму. Наголошувалося на тому, що вона вирізняється новими рисами, а саме особливою концепцією письма, філософською глибиною, високим етосом; винятковим рівнем хорового письма, що синтезувало дослідження національного хорового стилю, поліфонії Ренесансу, загальноєвропейських форм; симфонізацією жанрів: поліфонізацією хору; вокально-симфонічними принципами розвитку матеріалу; принципом монотематизму; узагальненим тлумаченням слова; новим типом тематизму [1, с. 58–59].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Музично-виконавська хорова школа Джавіда Кудусова стала вагомим надбанням музичної культури татарського народу в другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. Унікальний досвід митця щодо формування професійних компетенцій студентів, його ідеї щодо звукового втілення хорової спадщини набувають значення важливого методологічного джерела для сучасної системи музичної освіти.

Хорова школа Джавіда Кудусова окреслює основні вектори функціонування компетентісно-орієнтованого ос-

вітнього процесу, такі як спрямованість на дотримання демократичних принципів; органічне поєднання у музичному вихованні досягнень національної і світової художньої культури; вияв творчого потенціалу студентів в процесі хорового виконавства, розвитку музичного сприйняття і освоєння історико-теоретичних знань; формування таких світоглядних уявлень студентів і професійних компетенцій, які віддзеркалюють тенденції суспільного розвитку сучасного суспільства.

Список використаної літератури:

1. Гулеско І. І. Національний хоровий стиль: Навчальний посібник / І. І. Гулеско. – Харків: ХДАК, 2011. – 90 с.
2. Джавид Кудусов. Материалы. Статьи. Воспоминания. – Казань, 2009. – 212 с.
3. Казачков С. А. Дирижер хора. Артист, педагог / С. А. Казачков. – Казань, 1998. – 308 с.
4. Культурологічний словник / За ред. В. І. Рожка, О. В. Антонюка. – К.: НМАУ. – 464 с.

References:

1. Hulesko I. I. Natsionalnyi khorovyi styl: Navchalnyi posibnyk / I. I. Hulesko. – Kharkiv: KhDAK, 2011. – 90 s.
2. Dzhavyd Kudusov. Materyaly. Staty. Vospomynaniya. – Kazan, 2009. – 212 s.
3. Kazachkov S. A. Dyrizher khora. Artyst, pedahoh / S. A. Kazachkov. – Kazan, 1998. – 308 s.
4. Kulturolohichniy slovnyk / Za red. V. I. Rozhka, O. V. Antoniuka. – K.: NMAU. – 464 s.

Татьяна Владимировна Мартынюк,

доктор искусствоведения, профессор, заведующая кафедрой художественных дисциплин и методик преподавания
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»
г. Переяслав-Хмельницкий, Украина
E-mail: tavlhan@mail.ru

Мартинюк Т.В.

**ХОРОВАЯ ШКОЛА ДЖАВИДА КУДУСОВА
В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ ОПРЕДЕЛЯЮЩИХ
ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ
БУДУЩИХ МУЗЫКАНТОВ-ПЕДАГОГОВ**

Аннотация

В статье освещается педагогическая парадигма хоровой школы Джавида Кудусова в контексте компетентного подхода в современном музыкальном образовании. Раскрывается художественная эстетика дирижера в ее неразрывных связях с традициями национальной музыкальной культуры и в проекции на формирование профессионально значимых черт личности студентов музыкальных специальностей. Развитие музыкально-исполнительской культуры будущего руководителя хорового коллектива рассматривается как интегрированное многосоставное качество, что определяет содержательное наполнение дирижерской педагогики Д. Кудусова. Очерчивается влияние этнорегиональных исторических и социокультурных факторов на определение содержания личностно-ориентированной системы обучения.

Ключевые слова: хоровая школа, художественное мировоззрение, исполнительский стиль, музыкальная интерпретация, профессиональные компетенции.

Tatiana Martynuk,

Doctor of Arts, Professor,

Head of department of artistic disciplines and methods of teaching

SHEU «Pereyaslav-Khmelnytsky Hryhory Skovoroda State

Pedagogical University»,

Pereyaslav-Khmelnytskycity, Ukraine

E-mail: tavlhan@mail.ru

Martynuk T. V.

**JAVID KUDUSOV'S CHOIR SCHOOL IN THE CONTEXT
OF DETERMINING PROFESSIONAL COMPETENCE
OF THE FUTURE MUSICIAN PEDAGOGUES**

Abstract

In the article is highlighted the pedagogical paradigm of Javid Kudusov's choral school in the context of competence approach in modern music education. Attention is paid to the importance of learning a foreign experience for the modern Ukrainian conductor-choral school as an important source of development of competence-oriented educational process. Actualized extraordinary figure of the founder of one of the leading musical and choral performing schools – an outstanding conductor and pedagogue Javid Kudusov. Conductor's artistic aesthetics is revealed in its close connection with the traditions of national musical culture and projections on the formation of professional and important features of students' personality of art specialties. By the example of many years of Javid Kudusov creative collaboration with student artistic groups was marked conceptual meaning of university's choral class, as the main laboratory of formation of worldview, musical and performance mastery and artistic individuality of future choral conductors and music pedagogues. The development of musical-performance culture of the student is conceptualized as an integrated multi quality that defines the content filling of conductor pedagogy of J. Kudusov. The basic priorities of functioning of J. Kudusov choral school was detected in terms of the development of theoretical foundations of competence approach in the field of music education. The main direction of scientific and creative laboratory is revealed under the direction of conductor such as the scientific study of the artistic heritage of the past and present in a multicultural area of the region; scientific reconstruction of traditional music and ritual folklore; identifying genre and stylistic features of authentic musical creativity of different nations through the light of the implementation of performance; comprehending of singers sound standards, which summed up in society and generalization of innovative experience of artistic groups and prominent personalities in music art. Influence of historical and socio-cultural factors in determining the content of personality-oriented education system is outlined. It is noted that the intercultural dialogue allows to define the most important priorities in the field of music education, make adjustments and additions to profессиogram of musician-teacher, update the content of training courses in accordance with modern requirements of society on professional competence of specialists.

Keywords: *choral school, art worldview, performing style, musical interpretation, professional competence.*